

Záměr na generální opravu varhan RIEGER-KLOSS, Op. 3226 (1957)

Verze: II/2025

Ruda nad Moravou

Farní kostel sv. Vavřince

Zpracoval:

Jan Gottwald

Organolog Arcidiecése olomoucké

Olomouc, 2025

I. Lokalizace

Kraj: Olomoucká

Okres: Šumperk

Lokalita: Farní kostel sv. Vavřince v Rudě nad Moravou, katastrální území: Ruda nad Moravou, obec: Ruda nad Moravou, parcela: st. 111. Kostel není památkově chráněn, varhany rovněž nemají památkovou ochranu.

Vlastník: Římskokatolická farnost Ruda nad Moravou, 9. května 55, 789 63 Ruda nad Moravou, IČ: 48428094, statutární zástupce: R. D. Mgr. Ing. Jan Faltýnek, administrátor, mail: farudanm@ado.cz, mobil: +420733755848

Zástupce ve věcech technických – varhany: Jan Gottwald, organolog Arcidiecése olomoucké, mail: gottwaldjan@seznam.cz, mobil: +420603185879

II. Historie varhan

Současné varhany postavila v r. 1957 Továrna na varhany Krnov – RIEGER-KLOSS jako op. 3226 (II/18/15).¹ Nástroj vznikl přestavbou staršího romantického nástroje fy bratří Braunerů z Uničova z r. 1887, který byl pořízen za 3000 zl. (částkou 1400 zl. přispěl kníže Jan Lichtenstein, na jehož panství zmíněná firma často působila). Nynější varhany byly po přestavbě požehnány 12. 8. 1957 kanovníkem P. Františkem Kubičkem.²

III. Popis varhan

Varhanní skříň

V pseudoslohu z r. 1886-1887, typická pro fy bratří Braunerů. Šroubovaná; rozměry: š=4,8 m, hl=3,2 m, v=4,3 m (střední věž). Nátěr ve více barvách s metalovým zlacením – viz foto. Hrací část nástroje má vlastní konstrukci. Umístění nástroje: na kůru u zadní stěny kostela, hrací stůl: volně stojící před nástrojem. Vzdušnice jsou umístěny podélně: I. man. na epištolní straně, pedál uprostřed, II. man. na evangelijní straně. Měch a traktura v postamentu, špatně přístupný elektroventilátor ve věži kostela. Prospekt (Principál 8', I. man.): 5 (H, cs, ds, f, fs) – 5 (nehrající) – 5 (nehrající) – 7 (Ds-A) – 5 (hrající od a0) – 5 (hrající) – 5 (B, c, d, e, g), Zn stříkaný stříbrenkou, labování – zlatý metal; vzdušnička pro 5 píšťal za prospektem: gs, cs1, gs1, a1, fs2.

Nosná konstrukce varhan

Je etážová, horizontální a vertikální nosné prvky jsou dřevěné; konstrukce není ukotvena ve stavbě. Přístupové lávky jsou dřevěné. Rozsáhlá žaluziová skříň je klasické konstrukce fy RIEGER-KLOSS s ofilcovanými křídly.

Hrací stůl

Dvoumanuálový, pneumatický tlakový, stojící před nástrojem. Klasické tovární uspořádání; oranžové sklopy v řadě nad II. manuálem; 2 volné kombinace (A: bílá, B: oranžová); kovový firemní štítek a opusový štítek; tlačítka pod I. manuálem; 2 manuály s rozsahem C-a3/a4, 58 kláves (70 tónů na vzdušnici) s potahy plast/eben. Pedálnice koncertní s rozsahem C-f1/f2, 30 kláves (42 tónů na vzdušnici), jednotná barva; šlapky nad prahem

¹ In: Varhany Krnov – sborník ke 100. výročí založení závodu. Archiv pisatele této zprávy.

² In: Farní web (dostupné 15. 1. 2025): <https://farnost-ruda.wbs.cz/Historie-farnosti.html>

pedálu; crescendo – válec, žaluziová balanční šlapka pro II. manuál. Elektroinstalace na HS je původní. Pult a lavice (stavitelná na křídlových matkách s podklady) původní.

Vnitřní zařízení: dobové rozvody v SnPb, Al a novodurových trubičkách, popř. papírových konduktech. Míšky a membrány vesměs původní; na pokraji životnosti.

Traktura

Pneumatická – tlaková. Rozvody: od HS k mezirelé (+harfy) v novoduru, dál v Al. Dvojitá relé pod vzdušnicemi. Míšky a membrány původní.

Vzdušnice

Vzdušnice varhan jsou s rejstříkovou kancelou a kuželkami. Jejich konstrukční řešení odpovídá dobrému řemeslnému standardu dané firmy (včetně usazení píšťal: stojánky, lavečky, věšáky). Vzhledem k vnitřnímu prostoru varhanních skříní jsou vzdušnice rozděleny takto:

I. manuál: evangelijní strana, 2 vzdušnice: prospektová a vnitřní (chromatická, největší píšťaly u zdi kostela)

II. manuál: epištolní strana, 1 vzdušnic (pyramida, největší píšťaly uprostřed)

Pedál: uprostřed varhan, 1 vzdušnice: prospektová a vnitřní (pyramida, největší píšťaly uprostřed)

Vzduchová soustava

Těžce přístupný elektroventilátor je nevhodně umístěn v tlumící bedně ve věži kostela; původní, stav nezjištěn. Sání je nedostatečné dovnitř varhan. Vzduchovody dřevěné, olepené modrým papírem. Ve skříní pod I. manuálem je starší hlavní magacínový měch (252x126 cm) s klínovým foukačem, pochází patrně z varhan bratří Braunerů; odtud je vzduch distribuován dál do varhan (I. manuál a pedál), ke II. manuál přes vlastní pérový plovák s výpustným tremolem (elektronicky nastavitelné) o rozměrech 116x74,5 cm a hrací stůl. Všechna pneumatická relé ve varhanách jsou napojena na centrální měch. Tlak vzduchu: hlavní měch: 86 mmVs, II. manuál: 79 mmVs; tyto hodnoty vzhledem ke staršímu píšťalovému fondu lze považovat za původní.

Píšťaly

Píšťalový fond: viz popis u jednotlivých rejstříků. Kovové píšťaly jsou převážně kvalitní konstrukce SnPb od bratří Braunerů s přístavky z méně kvalitního varhanního kovu (vyšší obsah Pb) a Zn (loupe se) fy RIEGER-KLOSS. Ladičky: štůčky. Dřevěné píšťaly jsou různého stáří.

Ladění varhan: rovnoměrná temperatura, moderní ladění, normované $a_1=440$ Hz/18 C.

Dispozice varhan

I. manuál, Hlavní stroj, C-a3/a4, 58 kláves, 70 tónů (pořadí od bočnice; B=Brauner, RK=Rieger Kloss)

1. Burdon	16'	2, B; 14 Lg kryt, 14 posledních SnPb kryt RK (1-42 je trsm.ped)
2. Principál	8'	5, bas RK, diskant B; Zn/SnPb – viz popis u prospektu
3. Flétna dřevěná	8'	1, B; 1-12 Lg kryt, 13-62 Lg otevřená (ladička: rolo plech; vzduchová regulace v noze), posledních 8 SnPb RK
4. Oktáva	4'	3, B/RK; 1-12 Zn, dál B SnPb
5. Dolkán	2'	4, B/RK; rep. b4/4'; 1-12 Zn, dál SnPb B?
6. Mixtura 4-6 x	1 1/3'-4'	6, RK/B; klasická sestava, kvintové repetice

7. I	16'
8. I	4'
9. II/I	16'
10. II/I	8'
11. II/I	4'

II. manuál, Žaluziová skříň, C-a3/a4, 58 kláves a 70 tónů, pořadí od středu varhan

12. Kryt dřevěný	8'	2, B/RK; Lg kryt, vršky SnPb
13. Salicionál	8'	1, B/RK; 1-12 Zn, dál SnPb
14. Flétna trubicová	4'	4, RK; 1-12 Zn kryt, dál SnPb polokryt s trubičkou
15. Vox coelestis 2 x	4'+4'	3, B/RK; 2 x od C
16. Principál	2'	6, B/RK; SnPb ³
17. Seskvialtera 2 x	2 2/3'+1 3/5' 5,	B: 2 2/3', RK: 1 3/5'; C je Zn, na Cs je nápis ⁴ ; rep.disc.
18. Akuta 4 x	1'	7, RK; C: 1'+1/2'+1/3'+1/4', klasické tabulkové repetice
19. Šalmaj	8'	nerealizováno, chybí kancela, traktura atp.
20. II	16'	
21. II	4'	
22. Tremolo II		

Pedál, C-f1, 30 kláves a 42 tónů, pořadí od žaluzie

23. Subbas	16'	1, B; Lg kryt
24. Burdonbas trsm.	16'	2, B; Lg kryt 1-42 společné s č. 1
25. Oktávbas	8'	3, B?/RK; 1-7 Lg ot. B?, dál Zn RK
26. Chorálbas	4'	nerealizováno
27. I/P	8'	
28. II/P	8'	
29. II/P	4'	
30. Superpedál	4'	

Nástroj má 15 znějících rejstříků a 1 transmisi; 2 rejstříky nebyly nikdy realizovány.

Pomocná zařízení

Kolíčkové volné kombinace: A (bílá), B (oranžová)

Tlačítka pod I. manuálem (zleva): Piano, Mezzoforte, Forte, Fortissimo, Pleno, Tutti, Vypínač, Volná kombinace A, B; Zapínač ručních rejstříků, Vypínač jazyků, Automatický anulátor pedálu

Šlapky nad prahem pedálu (zleva): Vypínač 16'man.+Sub, Vypínač 16'+4'spojek zvlášť, Vypínač crescendo; Crescendo-válec; Žaluzie pro II. manuál (balanční šlapka); Generální spojka, Pleno, Tutti

Celkový stav varhan

Nástroj je i přes občasný servis po téměř 70 letech hry na hranici provozuschopnosti. Technické zázemí varhan, zejména měkké funkční materiály (kůže, plsti, papíry) na traktuře, vzdušnicích, v hracím stole, na měchách atd., jsou již na pokraji životnosti; vzduchová soustava je již značně netěsná; vedle toho je nástroj silně zaneřáděn nečistotami, byla objevena i ložiska **dřevokazného hmyzu**. Varhany ve farním kostele v Rudě nad Moravou jsou i přes to, že se

³ Starší nápis na C: Mixtur pro Eisenbergis

⁴ Nápis: Mixtur h.p. pro Eisenbergis de Moravia. Fratrís Brauner Mor. Neustadt A II/VI, MDCCCLXXXVI (tj. 1886)

jedná o poválečný tovární výrobek, jedinečným dokladem varhanářství dané doby, kdy i při nedostatku kvalitních materiálů a znalostí vznikl koncertně disponovaný velký nástroj. Intonace je velmi pečlivá a na daný prostor umírněná, proto by bylo dobré nástroj v plné míře zachovat a přistoupit k jeho generální opravě s erudicí a citem (zvláště dbát na zachování jeho zvukové stránky).

IV. Popis generální opravy varhan

Nástroj od svého vzniku (1957) neprošel řádnou generální opravou, proto je nutné přistoupit k tomuto zásadnímu technologickému kroku se vší pečlivostí. Základním požadavkem této opravy bude odborný a pečlivý přístup k jednotlivým částem nástroje, tzn. bude maximálně zachována původní materie všech součástí; díly, které nebude možné opravit (restaurovat), budou zhotoveny nově jako kopie (respektování původního materiálu, tvarosloví a funkce). Je dovolena restaurátorská metoda renovace, tzn. že u funkčních materiálů a technologií bude možné pracovat s nejnovějšími možnými poznatky. Nástroj bude opraven dílensky, tj. bude demontován (hrací část) a odvezen do dílen, kde bude kompletně očištěn od hrubých nečistot a připraven tak k 1. kontrolnímu dni.⁵

Varhanní skříň: varhanář provede všechny úkony na truhlářské podstatě – vnitřní části varhanní skříně: kompletní čištění, konzervace (případně petrifikace), truhlářské výspravy. Následně provede štafir (restaurátor či umělecko-řemeslný natěrač) revizi nátěru, případně nátěr nový (dle původního odstínu) po sejmutí starší vrstvy nátěru, vyrovnaní a úpravy povrchu (tmelení atd.). Doporučuji, aby byl štafir subdodavatelem varhanáře.

Varhanní prospekt: sejmutí barvy na kov, cínařské výspravy, vyrovnavání a tmelení, konzervace. Nový nástřik v odsouhlasené barvě na kontrolním dnu kompletní čištění, konzervace.

Nosná konstrukce varhan: kompletní revize, doplnění nosných prvků, truhlářské výspravy, konzervace a petrifikace. Bude kompletně vyspravena žaluziová skříň (všechny součásti a díly) včetně revize těsnosti všech částí; oprava vedení a nové přetěsnění křidel.

Hrací stůl: kompletní rozbor, čištění, konzervace, petrifikace, truhlářské výspravy všech částí s a dílů. Retuše a oprava dekoru (dle varhanní skříně). Kompletní výměna všech papírů, kůží, filců, míšků a membrán, všech dosedových materiálů atd. Kompletní výměna všech novodurových trubiček za PVC/PU v odpovídající kvalitě materiálu a v odpovídajících průměrech. Nová kalibrace kláves, případná výměna všech per; nová regulace všech chodů, zprovoznění a bezvadné zfunkčnění všech částí stolu (bezchybné funkce všech aparátů). Oprava manuálové klaviatury, pedálnice, šlapek, lavice (možnost nacenění druhé lavice s ovládáním polohy výšky sedáku), prahu pedálu, pódia atd. Návrh na nové osvětlení pultu (doporučená subtilní lampa typu Laukhuff) a pedálnice (ne bílé ostré LED). Nové subtilní zapínání elektroventilátoru a osvětlení nástroje (odsouhlasené na kontrolním dnu s LED podsvícením).

Traktura: kompletní rozbor, čištění, konzervace, petrifikace a truhlářské výspravy všech částí a dílů. Odstranění všech nepůvodních částí. Výměna všech měkkých materiálů (kůže, plsti atd.),

⁵ Je možné na místě zanechat větší díly (vzdušnice) a nosnou konstrukci varhan. Tyto díly však budou kompletně demontovány a pečlivě konzervovány.

kompletní zfunkčnění a zaručení bezproblémového chodu (všechny vzdušničky, relé a mezirelé). Kompletní výměna všech novodurových trubiček za PVC/PU v odpovídající kvalitě materiálu a v odpovídajících průměrech. U poškozených částí SnPb/Al vedení zvážít zcelující výměnu rovněž. Dílenské regulace a odzkoušení funkčnosti zaručující bezvadný chod všech částí a dílů.

Vzdušnice: kompletní rozbor, čištění, konzervace, petrifikace a truhlářské výspravy všech částí a dílů. Odstranění všech nepůvodních součástí. Revize všech kuželek (výměna vadných) včetně vedení a usazení, restaurování usazení, nová kalibrace (tzn. kompletní rozbor všech, revize kůží – případná výměna, revize a případná výměna vedení-drát se závitem). Výměna všech měkkých materiálů (oříšky, filce, plsti), nové těsnící kůže (plsti) a nové olepení papírem. Kompletní restaurování rejstříkových ventilů včetně funkčních vedení. Oprava všech píšťalnic. Rekonstrukce a oprava usazení píšťal (lavečky, stojánky, věšáčky spod.), doplnění chybějících prvků a zesílení nosných konstrukcí. Dílenské regulace a odzkoušení funkčnosti zaručující bezvadný chod všech částí a dílů.

Vzduchová soustava: kompletní čištění, konzervace, petrifikace a truhlářské výspravy všech částí a dílů, všech materiálů – i kov. Odstranění všech nepůvodních součástí, zapravení všech nepůvodních otvorů na vzduchové soustavě. Kompletní výměna všech měkkých materiálů na všech měchách a vzduchové soustavě (papíry, kůže, filce atd.); kompletní rekonstrukce regulace a vedení všech měchů (péra, nůžky atd.). Zachování původního tlaku vzduchu (popř. detailní nastavení proběhne po zvukových zkouškách přímo v kostele). Repase stávajícího elektroventilátoru. Revize tlumící bedny, zvláště odhlučněním, případné doplnění; proběhne rekonstrukce regulační záklopky; zapojení elektrozařízení s elektrorevizí dle současných norem ČSN. Oprava obou tremol. Zvážení zakoupení nového el. ventilátoru s novou tlumící bednou a umístění celého zařízení do postamentu varhan.

Píšťaly:

- Lg: kompletní čištění, konzervace, petrifikace a truhlářské výspravy všech částí a dílů. Sejmутí všech nepůvodních nátěrů. Grafitování průlinek. Revize těsnosti dřeva a zátek, výměna všech těsnících kůží u krytů a polokrytů. kalibrace předkrývek. Případné snižování a úpravy výřezů na původní tlak, respektování dobové intonace fy RIEGER-KLOSS. Případné poškozené a neopravitelné píšťaly budou zhotoveny nově jako kopie.
- Zn/SnPb: kompletní čištění mokrou cestou, revize ladítek, rovnání těl, cínařské výspravy, revize kloboučků a výměna těsnících kůží u krytů a polokrytů, doletování chybějících vousů atd. Kompletní revize ladiček a jejich oprava. Případné snižování a úpravy výřezů na původní tlak, respektování dobové intonace fy RIEGER-KLOSS. U Zn píšťal sejmутí loupající se barvy na kov, cínařské výspravy, vyrovnávání a tmelení, konzervace. Nový nástřik v odsouhlasené barvě na kontrolním dnu kompletní čištění, konzervace. Případné poškozené a neopravitelné píšťaly budou zhotoveny nově jako kopie.

Intonace a ladění varhan: varhany budou dobově naintonovány, dle vzorových nástrojů fy RIEGER-KLOSS, 50. léta 20. stol. na původní tlak. Výška ladění bude stanovena na kontrolních dnech, předpokládá se (viz ladičky), že ladění bude 440 Hz na a1 při 18 C. Teplota rovnoměrná.

Další: kompletní výmalba za varhanami (příp. nad varhanami). Čištění a konzervace podlah na kůru, komplexní revize elektroinstalace na kůru. Kontrolní dny na díle, závěrečná zpráva o generální opravě, pokyny k provozu nástroje.

Použité materiály: Lignofix-Varhany III, Solakryl, mikrokrystalický vosk, tmely, včelí vosk, damara, karnaubský vosk, kalafuna. Dráty, zinkochromátovací lázeň, Revax. Dřevo, kůže (různé druhy, dle původních vzorů a funkčnosti; kůže budou bez chromového činění), kostní a kožní klíh, kontaktní a expanzní lepidlo, disperzní lepidlo, papíry, míšky a membrány (štípenka, simile apod., nebude použit Polypel). Cín, olovo a materiály potřebné k cínařským opravám a výrobě kopií částí varhan. Různé druhy laků a šelak (dle původních materiálů).

Technologické postupy

- Lg díly: mechanické případně mechanicko-chemické čištění, (včetně snímání všech nepůvodních nátěrů), vyjma brusných papírů, čištění tlakovým vzduchem a omýváním vodou s přísadami a dále suchou párou. Konzervace Lignofixem III-varhany. Petrifikace Solakrylem v lázni a následné tmelení a zpevňování směsí vosků a pryskyřic. Finální úpravou bude voskování, všechny výletové otvory budou zapraveny. Tmelení: směs vosků, epoxidových a akrylátových tmelů. Lepení: klíh za tepla, disperzní, kontaktní a expanzní lepidlo.
- Kovové díly: čištění mechanicky, příp. chemicky všech korozí, restaurování tanátováním, příp. černěny zinkochromátováním (stabilizace spolu s mikrokrystalickým voskem) a bude použit Revax (PbSn díly). Opravy všech poškození.
- Letování, zapojování elektrických a elektronických součástek.

Pro Římskokatolickou farnost v Rudě nad Moravou zpracoval (II/2025):

Jan Gottwald, organolog Arcidiecése olomoucké, v. r.
gottwaldjan@seznam.cz, M: 603185879

Přílohy

- 1: slepý rozpočet ke generální opravě varhan
- Základní fotodokumentace – elektronicky

Příloha č. 1
Položkový rozpočet na generální opravu varhan kostela sv. Vavřince
v Rudě nad Moravou dle záměru od Jana Gottwalda (II/2025)

Část opravy varhan	Částka
Kompletní demontáž nástroje, odvoz do dílen a příprava na kontrolní den	
Varhanní skříň a korpus hracího stolu (varhanářské truhlářské práce)	
Varhanní skříň a hrací stůl (štafířské práce)	
Nosná konstrukce varhan	
Hrací stůl – kompletní generální oprava	
Elektrozařízení hracího stolu (osvětlení pult, pedálnice, zapínání elektrovent.)	
Traktura varhan – komplet hrací i rejstříková	
Vzdušnice I. manuálu – komplet	
Vzdušnice II. manuálu – komplet	
Vzdušnice pedálu – komplet	
Vzduchová soustava – komplet bez elektroventilátoru	
Elektroventilátor (repass) s tlumící bednou, regulací a zapojením	
<i>Varianta: Nový elektroventilátor s tlumící bednou, regulací a zapojením</i>	
Lg píšťaly I. manuálu	
Zn/SnPb píšťaly I. manuálu	
Rekonstrukce prospektu	
Lg píšťaly II. manuálu	
Zn/SnPb píšťaly II. manuálu	
Komplet píšťaly pedálu	
Kompletní montáž a regulace nástroje na místě	
Intonace a ladění varhan	
Další položky (dle popisu prací): - Revize elektroinstalace: - Výmalba kůru (nad a za varhanami): - Konzervace kůru: - Kontrolní dny na díle: - Závěrečná zpráva o generální opravě, pokyny k provozu nástroje:	
CELKEM bez DPH	
DPH.....%	
CELKEM s DPH	

Datum:

Podpis a razítko